

ԻԻԱՆ ԻԼՅԻՆ

ՈՌԻՍԵՐԵՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Սկիզբը՝ 2021 թ. ԺԲ. համարում

Իսկ ի՞նչպէս պատահեց
(ամփոփիչ խօսք ոռւսական ազգային ուղղագրութեան մասին)

Իսկ եթէ փորձենք հանրագումարի բերել այն ամենը, ինչը հարկ է ասել ընդդէմ «նոր ուղղագրութեան», ապա դրա նկատմամբ վերջնական դատավճիռ կարդացած կլինենք. այն պիտի պարզապէս լուծարուի ապագայում եւ փոխարինուի այն ուղղագրութեամբ, որն ուղեկցել է ոռւս ժողովրդին Կիւրեղի եւ Մեթոդիոսի ժամանակներից ի վեր¹:

Եւ դա յետադիմութիւն չէ, այլ՝ սթափութեան, իմաստի եւ լեզուի գեղարուեստականութեան վերականգնում:

Զուր է յանդիմանել մեզ առ այն, իբրեւ թէ նախկին ուղղագրութիւնը պաշտպանում ենք բոլշեւիզմի նկատմամբ տածած քաղաքական թշնամանքից ելնելով: Սոյն զրպարտութիւնը ինչ-որ ժամանակ բեռլինեան «РУЛЬ» թերթում հրապարակել էր պ. Ալիսէնվալդը: Իրականում հէնց հակառակն է ճիշտ: Եթէ ոռւսական ազգային միապետական իշխանութիւնն այս նոր ուղղագրութիւնը հաստատած լինէր (ինչը, ի հարկէ, երբեք չէր անի), ապա մենք նոյն եռանդով պաշտպանած կլինէինք հին ուղղագրութիւնը: Հէնց նոր ուղղագրութեան ջատագովներն են, որ իրականում շահարկում են այդ խնդիրը՝ դրան «յեղափոխութեան կողմից ընդունուած լինելու», «փոսը լցնելու» կամ «սահաշորսուների վրայով ջուրն իջեցնելու» նշանակութիւն տալիս: Միւս կողմից՝ եթէ կոմունիստները նախկին ուղղագրութիւնը յետ վերադարձնէին (ինչը, ի հարկէ, երբեք չեն անի), ապա մենք բնաւ ո՛չ փրկուած ուղղագրութեան թշնամիներ կդառնայինք, ո՛չ էլ կոմունիզմի կողմնակիցներ: Միանգամից եւ զրպարտութիւն, եւ գոհակութիւն է մեզ մեղադրելը հոգեւոր մշակոյթի բոլոր չափանիշները

¹ Ալիսինքն՝ Թ. դարից, երբ Բիւզանդիոյ Թէոդորա հայազգի կայսրուհին Կիւրեղ (826–869) եւ Մեթոդիոս (824–885) սուրբերին վստահեց սլաւօնների համար գիր ստեղծելու գործը:

քաղաքականացնելու մէջ: Իսկ ուղղագրութեան հարցը ոչ թէ աշառութեամբ եւ ցասումով է լուծուում, այլ մայրենիի գեղարուեստական զգացողութեամբ եւ պատասխանատու վերլուծական մտքով:

Մենք քաջ գիտենք, որ յեղափոխական խեղագրութիւնը հաստատել էին ոչ թէ բոլշեւիկները, այլ ժամանակաւոր կառավարութիւնը: Բոլշեւիկները սովոր էին հին ուղղագրութեանը, բոլոր այդ կուրսկիները, չուբարները, օսինսկիները, բուխարիները շարունակում էին իրենց ճառերում կէտ դնել լուծարուած «и»-ի վրայ եւ պահանջել, որ կոմունիստներն ամեն ինչ իմանային լուծարուած «ѣ»-ի պէս: Մինչեւ իսկ Լենինն էր գրում եւ ասում, որ հին ուղղագրութիւնը հիմք ունէր «миръ»-ը «мир»-ից զանազանելու (1923 թ. հրատ., հտ. XVIII, մաս I, էջ 367: Ո՛չ, դա պրոֆէսոր Ա. Մանոյլովի («լուսաւորութեան նախարար») եւ Օ. Գերասիմովի («լուսաւորութեան ընկ. նախարարի») ձեռքի գործն էր: Յիշում եմ՝ ինչպէս 1921 թ. ես դէմ առ դէմ Մանոյլովին հարցրի, թէ ինչու է նա այդ այլանդակութիւնը ներմուծել. յիշում եմ՝ ինչպէս նա, առանց արածը պաշտպանելու մտքի, անօգնականօրէն վկայակոչեց Գերասիմովի յամառ պահանջը: Չեմ մոռացել նաեւ՝ ինչպէս 1919 թ. ես նոյն հարցը տուեցի Գերասիմովին, եւ ինչպէս նա, վկայակոչելով Գիտութիւնների ակադեմիան, այնպիսի կոպիտ ցասմամբ պոռթկաց, որ ես շրջուեցի ու հեռացայ սենեակից՝ չկամենալով ներել իմ հիւրի այդօրինակ արարքը: Միայն աւելի ուշ իմացայ, թէ նա միջազգային ո՛ր կազմակերպութեան անդամ էր:

Ինչ վերաբերում է Գիտութիւնների ակադեմիային, ապա նոր ուղղագրութիւնը յօրինել էին նրա այն անդամները, որոնք, լեզուի գեղարուեստական եւ իմաստային ներդաշնութիւնը չզգալով, նուիրուել էին ձեւական (formal) բանասիրութեանը: Այս ձեւականացումը ժամանակակից ողջ մշակոյթի խոցն է. ժամանակակից «գործիչները», կորցնելով հաւատը, իսկ նրա հետ նաեւ հոգեւոր հիմքը, կտրուելով կեցութեան բովանդակալից արմատներից՝ առաջ քաշեցին ձեւական գեղանկարչութիւնը, ձեւական երաժշտութիւնը, ձեւական թատրոնը (Մեյերխոլդ), ձեւական իրաւաբանութիւնը, ձեւական ժողովրդավարութիւնը, ձեւական բանասիրութիւնը: Եւ հէնց այս նոր ուղղագրութիւնը ձեւական բանասիրութեան եւ ձեւական ժողովրդավարութեան, այսինքն՝ ամբոխավարութեան արգասիքն է: Գիտութիւնների ակադեմիայում խնդրոյ առարկայի վերաբերեալ միահամուռ համաձայնութիւն չկար. ձեւապաշտների մի ժիր խումբ կար, որն ուղղագրութիւնը մեկնում էր իբրեւ ինչ-որ պայմանական, յա-

րաբերական, անհիմն, մեքենայական, գրեթե կամայական մի բան՝ չառնչուող ո՛չ նշանակութեանը, ո՛չ գեղարուեստականութեանը, ո՛չ իսկ լեզուի եւ ժողովրդի պատմութեանն: Պատահաբար իմացել եմ, որ նրանք իրենց հնարանքի համար ստորագրահալաք էին կազմակերպել, ճնշում գործադրել ակադեմիկոս Ա. Շախմատովի հանդէպ, որը գլուխն ազատելու համար տուել էր իր ստորագրութիւնը, իսկ յետոյ՝ բոլշեւիկների օրօք, շարունակել իր աշխատութիւնները հրատարակել հին ուղղագրութեամբ: Վկայում եմ՝ ինչ վրդովմունքով էին այդ խեղագրութեանը վերաբերում ռուսաց լեզուի այնպիսի քաջահմուտ գիտականեր, ինչպիսին, օրինակ, Ալեքսէյ Սոբոլեւսկին էր, որի «Ռուսաց լեզուի պատմութիւն» խորագրով դասախօսութիւնները, Շախմատովի իսկ բնորոշմամբ, «ռուսերէնի մասին պատմական գիտութեան վերջին խօսքի նշանակութիւն ձեռք բերեցին մեզանում եւ արտասահմանում»: Վկայում եմ մոսկովեան միւս բոլոր բանասէրների՝ ոչ պակաս վրդովմունքը: Նրանցից մէկը՝ ակադեմիկոս Ֆ. Կորշը, զայրոյթով բռնուած՝ մի ծաղրական ոտանաւոր (էպիգրամ) գրեց. «Հնութեանը հաւատարիմ կմնամ. մանուկ հասակից եմ սովոր այն պատուել: Իժիցազրկուած, երիազրկուած, եածիազրկուած է մեր լեզուն»: Իսկ այնպիսի գիտնականներ, ինչպիսին, օրինակ, ակադեմիկոս Պ. Բ. Ստրուէն էր, «նոր» ուղղագրութիւնն անուանում էին ոչ այլ կերպ, քան «զագրելի»...

Այնուամենայնիւ, ի՞նչ նպատակով էր յօրինում այս խեղագրութիւնը, յանուն ինչի՞ էր հաստատում: Հրապարակայնօրէն երկու տեսակէտ էր առաջ քաշում. «նոր ուղղագրութիւնն» աւելի պարզ է եւ ժողովրդի համար աւելի հեշտ... Սոյն փաստարկներն արձագանք գտան վտարանգիւղների շրջանում՝ այնպիսի ոչ հմուտ, սիրողական հրապարակախօսների միջավայրում, ինչպէս, օրինակ, Յ. Այխենուալդն էր: Իսկ իրականում սոյն փաստարկները բացարձակապէս անհիմն են:

Ահա անցկացուած փորձերից մի քանի օրինակ: Մի ռուս սլաւօնագէտ, Գիտութիւնների ակադեմիայի թղթակից անդամ 1922 թ. ինձ ներկայացրեց իր՝ գիմնագիայում անցկացրած հնգամեայ դասաւանդման արգիւնքները: Նա իր աշակերտներին առաջարկում էր իրենց ուսումնառութիւնը, ըստ հայեցողութեան, հին կամ նոր ուղղագրութեամբ անցկացնել՝ երկու խմբից էլ նոյն խիստ պահանջի պայմանով: Եւ ի՞նչ: Միջին հաշուով՝ թոյլերի տոկոսը, պարզուեց, միանման է: Պարզուեց նաեւ, որ առհասարակ ամեն մի կանոն ու նրա կիրառութիւն դժուարութեամբ է իւ-

րացում՝ անկախ այն բանից, թե յատկապէս ինչ է պահանջում կանոնը: Ապարդիւն կլինէր «Ֆ» տառի առաջացրած առանձնայատուկ դժուարութիւնները վկայակոչելը, քանզի դրանք արդէն իսկ յաղթահարուած էին զուտ յուշամարզական (mnemonic) եղանակով: Ողջ Ռուսիայով մէկ արդէն շրջանառում էր մի էփանագին գրքոյկ՝ բանաստեղծութիւններով եւ նկարներով, որի բնագրում ընդգրկուած էին «Ֆ» տառի կիրառութեամբ բոլոր բառերը. «Разъ бѣлка бѣса побѣдила — И съ тѣм изъ плѣна отпустила, — Чтобъ онъ ей отыскалъ орѣхъ. — Но дѣло было то въ апрѣлѣ — Въ лѣсу орѣхи не созрѣли» եւ այլն: Կամ մէկ ուրիշը. «Съ Днѣпра, съ Днѣпра ли нѣкто Глѣбъ, — Жилъ въ богадѣлнѣ дѣдъ-калѣка, — Не человѣкъ, полъ-человѣка... Онъ былъ и глухъ, и нѣмъ, и слѣпъ — Ълъ только рѣпу, хрѣнъ и рѣдьку»... եւ այլն: Դժուար չէր մտապահել այս ոտանաւորները, իսկ ուսուցչին մնում էր միայն բացատրել բառարմատներն ու բառիմաստները:

Մի ուսուցիչական ասաց ինձ. «Նրանք բոլորն էլ միշտ միեւնոյն բանի՝ դիւրացման մասին են խօսում: Մեզ՝ ուսեալներիս համար հին ուղղագրութեամբ գրելն ամենեւին էլ դժուար չէ, իսկ անուս զանգուածի համար կարեւոր է գրուածը կարդալ եւ հասկանալ, այս առումով հին ուղղագրութիւնը, որը յստակ զանազանում է բառիմաստները, կարդալու եւ հասկանալու համար անհամեմատ հեշտ է: Իսկ նոր ուղղագրութիւնը միմիայն անհեթեթութիւններ է սերմանում»...

Իսկ ինչ վերաբերում է «պարզեցմանը», ապա այդ գաղափարը միաժամանակ եւ ապագգային, եւ հակաքաղաքակրթական է: Պարզեցումը բարդութեան, բազմազանութեան, տարբերակայնութեան վերացումն է: Ուրեմն, ինչո՞ւ է դա բարիք: Ճիշտ է՝ արհեստական, անիմաստ, անառարկայական բարդութեան թօթափումը խնայում է ուժերը, իսկ հոգեկան-հոգեւոր ուժերի՝ մեռեալ անպէտքութիւնների վրայ վատնումը՝ անմիտ բան: Սակայն հին ուղղագրութեան «բարդութիւնը» խորապէս հիմնաւորուած է. նա ձեւաւորուել է բնական եղանակով եւ լի է առարկայական իմաստով: Միմիայն հոգեւոր կուրութեամբ կարելի է այն պարզեցնել, ինչը հաւասարազօր է ուսաց լեզուն՝ Ռուսիոյ այդ դարաւոր մշակութային նուաճումը, ամբոխաւորապէս ոտքի տակ առնել ու աւերելուն: Սա այն բանի ակնյայտ օրինակն է, երբ «աւելի պարզը» եւ «աւելի հեշտ» նշանակում է աւելի վատ, աւելի կոպիտ, աւելի պարզունակ, աւելի յետադիմական, աւելի անիմաստ կամ, պարզ ասած, կոյր բարբարոսութիւն: Անապատն աւելի պարզ է, քան անտառն ու քաղաքը. չամայացնէ՞նք այդպէս

մեր երկիրը: Կովի պէս բառաչելն աւելի դիւրին է, քան Պուշկինի պէս բանաստեղծութիւններ գրելը, կամ Յիցերոնի պէս ճառեր արտասանելը: Շատերի համար արատն առաքինութիւնից աւելի հեշտ է, զազրախօսութիւնը՝ պերճախօսութիւնից: Կամագուրկ մարդու համար անսկզբունք զիջողութիւնը գաղափարական հաստատակամութիւնից դիւրին է: Իսկ առհասարակ աւելի հեշտ է շիինելը, քան լինելը: Ռուսներովս չտրուէնք համատարած ինքնասպանութեանը:

Արդ, խեղագրութիւնը ո՛չ աւելի հեշտ է, ո՛չ էլ աւելի պարզ, այլ պարզապէս անիմաստ է: Այն լուծարում է իմաստաւորուած գրութեան կանոններն ու հաստատում գրութեան այլ՝ անիմաստ կանոններ: Նա իրենով յեղափոխական խառնաշփոթ սկզբնաւորեց: Իւրաքանչիւր մշակութային գործողութեան մէջ արժէքաւորը կանոնի գաղափարն է, քանի որ դաստիարակութիւնը կամայականութիւնից յետ սովորեցնելու եւ առարկայականութիւն, իմաստ, խղճմտանք, կարգապահութիւն եւ օրէնք սովորեցնելու խորհուրդն ունի: Կանոնն ինչ-որ անփոփոխ բան չէ, բայց փոփոխելի է սոսկ բաւարար հիմունքի առկայութեան պարագայում: Իսկ կանոնների քմահաճ, կտրուկ փոփոխութիւնը վնասակար է ու ամենայն դաստիարակութեանը ներհակ. այն անիշխանութիւն է սերմանում եւ այլասերում. խարխլում է կարգաւորման, կատարելագործութեան բուն գործընթացը, բուն կամքն առ կարգուկանոն, առ իմաստ: Այս առումով քմահաճութիւնը կոտորում է օրէնքի նկատմամբ տաժած բուն զգացումը, յարգանքն առ նա, վստահութիւնն առ նա ու նրան հետեւելու ցանկութիւնը: Իսկ անիմաստ կանոնների ներմուծումը կամայականութեան ու անիշխանութեան տանող ուղղակի կոչ է:

Ահա հէնց այս բանը կեանքի կոչեց նոր խեղագրութիւնը: Ռուս մտաւորականութեան առողջ մասը չընդունեց, մերժեց այն: Երկու «ուղղագրութիւն» ի յայտ եկաւ. հինն սկսեցին մոռանալ, իսկ նորը չսովորեցին: Մի երրորդ ուղղագրութիւն էլ մէջտեղ եկաւ, որը դուրս մղեց կոշտութեան կամ տրոհող նշանը², բայց պահպանեց եւս: Պէտք է սպասել նաեւ չորրորդին, որը դէն կնետի եւս ու կպահպանի կոշտութեան նշանը: Բացէիբաց եւ շիտակ խօսենք. երբէք դեռ ռուս մարդիկ այնքան անգ-

² Թէեւ այս «Ե», ինչպէս եւ Փոքր «Ե» կոշտող կոշտութեան եւ փափկութեան (խառնակութեան հետաքրքիր օրինակ մեր լեզուում՝ կոշտ—կօշտ կամ՝ կօշդ) կամ տրոհման նշաններն ինքնին հնչիւններ չեն, բայց կիրառւում են «Ե, Ե, Ե, Ե» փոխառեալ բառերում նաեւ «Օ» ձայնաւորներին նախորդող Վ-ը տրոհելու կամ ճիշտ արտասանելու համար:

րագէտ չեն գրել, ինչպէս ներկայումս, քանզի ժէ. եւ ժԶ. դարերում ճիշտ գրելաձեւեր էին փնտրում, բայց դեռ չէին գտել, իսկ այսօր մերժեցին գտածն ու սանձարձակուեցին ուղղագրական առումով: Այդ ժամանակներում դեռ սովորում էին եածը եսծից (իմա՛ «Ե»-ը «ե»-ից) զանազանել եւ վստահութեամբ էլ տողորուած չէին, իսկ ներկայումս պատճառ բերելով իրենց թերուսութիւնն ու ծուլութիւնը՝ օրինականացրին իմաստային համատարած խառնաշփոթը: Գիտէ՞ք ինչ, մենք «ժամանակ չունենք եւ մեր ռուսական, «չափազանց բարդ» ուղղագրութիւնը սերտելիս դժուարանում ենք... Կա՛ն, պարոնայք թեթեւամիտ պղերգներ: Դրա համար էլ հոգեմաշ կլինէ՞ք անհամեմատ աւելի բարդ օտար լեզուների՝ ֆրանսերէնի, անգլերէնի եւ գերմաներէնի ուղղագրութիւններն ուսումնասիրելիս եւ սերտելիս. օտար լեզուները կիսկեն ձեզանից այն ամբողջ ժամանակը, որը դուք «չունէիք» ձեր իսկ ռուսերէն ազգային, իմաստաւորուած ուղղագրութեան համար: Այս առումով օտար ժողովուրդները հաշուի չեն առնի ձեր ծուլութիւնը, ձեր «ժամանակ չունենք»-ը, ձեր «դժուարանում ենք»-ը: Եւ տարագրութեան մէջ ոմանք ապարդիւն են թմբկահարում, թէ հին ուղղագրութեան օրօք վիճելի «ե» եւ ոչ վստահելի «Ե» տառերով բառեր կային: Բայց չէ՞ որ քիչ չեն մարդիկ՝ անվստահ մտօք, ազնիւ ու առաքինի բարքով... Իսկ աւելի հեշտ չէ՞ր լինի իմաստ, հաւատարմութիւն, ազնւութիւն փնտրելու փոխարէն ուղղակի անհեթեթութիւն, անպատուութիւն եւ անբարոյականութիւն հաստատել. յամենայն դէպս, ամեն ինչ որոշակի, յստակ, հեշտ ու հանգիստ կլինէր... Անշուշտ, պատմականօրէն խնդիր կար, բայց այն յաջողութեամբ եւ իմաստաւորուած յաղթահարեցին մինչեւ այն պահը, երբ որոշեցին լեզուի մշակոյթի վրայ խաչ քաշել եւ բարբարոսութեան գիրկն ընկնել:

Իրաւացի էր Ս. Տրուբեցկոյը, երբ իր «Լոգոսի մասին ուսմունք»-ում (էջ 5) գրում էր. «Բառը ոչ միայն մտքի արտայայտման եղանակ է, այլեւ մտածողութեան եղանակ եւ մտքի բուն առարկայացումը»: Իրաւացի էր նաեւ իշխան Ս. Վօլկօնսկին, երբ պնդում էր, որ սեռերի, հոլովների, բաղդատական աստիճանների եւ այլնի խառնաշփոթը «անդրադարձող չարիք» է կեանքի կոշում. յոռի ուղղագրութեանը յոռի մտածողութիւն է երկնում: Ռուսաց լեզուի փայլուն գիտակ Վ. Դալն իր «Բացատրական բառարանում» գրում էր. «Պէտք է պահպանել այնպիսի ուղղագրութիւն, որը միշտ կյիշեցնի բառի ծագման ու ցեղի մասին, այլապէս դա անիմաստ ձայն կլինի» (հտ. Ա., էջ 9): Եւ հէնց այս մէն մի ճշմարիտ հունով

է շարժում ուղղագրութեան նորագոյն հետազօտող Ի. Կոստիւշիկն իր «Բարբարոսների արշաւանքը ռուսաց լեզուի վրայ» աշխատութեան մէջ: «Ոչ թէ բարեփոխութիւն անցկացուեց,— գրում է նա,— այլ ռուսաց լեզուի աղաւաղում ու խեղաթիւրում, ընդ որում՝ կանխամտածուած ձեւով», տեղի ունեցաւ խզում իր եկեղեցա-սլաւօնական արմատներից, ռուսերէն գրի, ռուսերէն ստուգաբանութեան, հնչիւնաբանութեան, ռուսական մտածողութեան ապագայնացում...

Ի. Շմելեովի վկայութեամբ՝ ռուսերէնի ուղղագրութեան յանձնաժողովի անդամներից մէկն ասել է. «Հին է այս նոր ուղղագրութիւնը. նա վաղուց էր բնաւորուել դպրոցական նստարանների վրայ, ծոյլերի եւ անընդունակների գլուխներում»... Եւ հէնց գիտնական ակադեմիկոսներն էին, որ փութով օգնութեան հասան այդ անգրագէտներին. կասեցրին յանուն ռուսերէնի մղուած համաժողովրդական ստեղծագործական պայքարը, ուրացան նրա դարաւոր յաջողութիւններն ու նուաճումները եւ յեղափոխականօրէն գցեցին ռուս գրականութեան մակարդակը: Այդու նրանք ոտնահարեցին լեզուի եւ իմաստային, եւ գեղարուեստական, եւ ներգաշն բնոյթը: Բանն այն է, որ ձայնի եւ գրութեան խիստ համապատասխանութիւնն արտաբերուող իմաստին վերբանականի (ինչպէս ամենայն արուեստի պարագայում) եւ կազմուածոյ (ինչպէս բուն ժողովրդական կեանքն է) գեղարուեստական համաժողովրդականի որոնման գործն է:

Եւ ահա, ի պատասխան այս չոր դատողութեան տէր ձեւապաշտների եւ ոտքերի տակ հող չունեցողների՝ պիտի ասենք՝ գրաւոր խօսքը քմահաճութեան գործ չէ. այն իմաստի կենդանի շուրջառն է, հասկանալիքի ստոյգ նշանը, ոգու գեղարուեստական արտայայտութիւնը: Ուղղագրութիւնը ժողովրդի՝ իր լեզուի համար բազմամեայ մղած պայքարն է. այն նրա իմաստաբանութեան, հնչիւնաբանութեան, քերականութեան, խորհրդաբանութեան եւ այլաբանութեան կենտրոնացած արդիւնքն է՝ առարկայի եւ մարդկանց հոգեւոր հաղորդակցութեան վերաբերմամբ: Այս առումով իմաստուն են Պօղոս առաքեալի խօսքերը՝ եթէ մարդիկ միմեանց հետ շփուում են առանց փոխադարձ ըմբռնողութեան, ապա մէկը միւսի համար բարբարոսներ են (Ա. Կորնթ. ԺԴ. 11)³: Ռուս ժողովուրդը չի մաքառել յանուն իր լեզուի, որ մի բուն յեղափոխական «ակադեմի-

³ «Իսկ արդ, եթէ չգիտենամ լեզուի նշանակութիւնը, օտար կլինեմ նրա համար, ով կխօսի ինձ հետ. եւ նա, ով կխօսի ինձ հետ, օտար կլինի ինձ համար» (Ա. Կորնթ. ԺԴ. 11):

կոսներ» ի չիք դարձնեն փոխադարձ հոգեւոր ըմբռնողութեան համար գործադրուած այս ողջ աշխատանքը:

Ուղղագրութիւնն ունի իր պատմական, առարկայական, ընդամին եւ փիլիսոփայական ու ազգային հիմքերը: Հետեւաբար, այն չպիտի ենթարկուի կամայական ջարդի, այլ միմիայն զգուշաւոր, հիմնաւորուած բարեփոխման, կատարելագործման, բայց ոչ աւերման: Թող ոռւս ազգային ուղղագրութեան խափանողները առյաւէտ կնքուեն «անգրագիտութեան բարեկամներ» կամ «քառսի զինակիրներ» մականուամբ եւ թող ոռւս ազգային լուսաւորութեան նախարարի առաջին գործողութիւնը ոռւսերէն ազգային ուղղագրութեան վերականգնումը լինի:

Թարգմանութիւն՝
ԳՐԻԳՈՐ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ

